

УДК 332.13:338.43

DOI: 10.31359/2312-3427-2020-1-352

О.В. Довгаль, д-р екон. наук, доцент

<https://orcid.org/0000-0003-3353-4749>

dovgal@ua.fm

Миколаївський національний аграрний університет

К.Б. Козак, канд. екон. наук, доцент

Одеська національна академія харчових технологій

ЗМІНА СТРУКТУРНИХ ПРОПОРЦІЙ ВІТЧИЗНЯНОГО АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА: СТАН, ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ

В статті досліджується структура українського аграрного виробництва. Визначено, що актуальними класифікаційними ознаками структури вітчизняного аграрного виробництва є: за галузями сільськогосподарського виробництва; за категоріями виробників; за розмірами сільськогосподарських підприємств; за організаційно-правовими формами сільськогосподарських підприємств. Вказується на більш, ніж дворазове скорочення частки тваринницької продукції. Відмічається відновлення ролі суспільного сектору у виробництві рослинницької та тваринницької продукції. Зауважується, що актуальною вадою виробництва в господарствах населення є низька якість продукції. Робиться припущення, що спад виробництва у тваринництві та садівництві є наслідком посилення спеціалізації вітчизняного агросектору на вирощуванні зерна та насіння олійних. Причиною цього називається укрупнення аграрних виробників та збільшення сумарного земельного банку у користуванні агрохолдингів. Обґрунтовується перелік невідкладних заходів для покращення доступу малих та середніх організаційних форм до земельних ресурсів.

Ключові слова: *структура виробництва, рослинництво, тваринництво, сільськогосподарські підприємства, господарства населення, великі, середні малі, агрохолдинги, земельні ресурси.*

Постановка проблеми. Вітчизняне аграрне виробництво представляє собою складне полісистемне утворення, яке функціонує на основі як загальних, так і специфічних, властивих лише йому, законів та закономірностей. Останні описуються причинно-наслідковими зв'язками,

що формують ланцюги взаємозалежностей і визначають найбільш характерні риси форм та змісту аграрної економіки.

З науково-пізнавальної точки зору, при дослідженні процесів та явищ у аграрній сфері виробництва, важливо визначитися із критерієм, який ми беремо за основу наукового пошуку. Так, дослідження структурних пропорцій вітчизняного аграрного виробництва, передбачає необхідність визначення відповідних класифікаційних ознак. Це не лише цікава, але й важлива наукова задача, розв'язок якої продиктований необхідністю дотримання фундаментальних правил методології наукового пошуку – систематизація та класифікація фактів, що описують досліджуваний об'єкт.

Важливість чіткого структурування аграрного виробництва обумовлена необхідністю повноцінного аналізу стану аграрної економіки країни – лише деталізована оцінка за визначеними критеріями дослідження спроможна забезпечити виявлення проблемних моментів, обґрунтування резервів збільшення кількісних показників та покращення якісних характеристик аграрної сфери виробництва національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Структурні пропорції аграрного виробництва, поряд із такими проблемами як реформування земельних та майнових відносин в сільському господарстві, розвиток обслуговуючої кооперації, продуктивність праці та інвестиційне забезпечення і т.д., є важливим напрямком досліджень вітчизняних вчених.

Ознайомлення з існуючими точками зору на питання структурних пропорцій аграрного виробництва дозволяє зробити висновок про відсутність єдиного підходу серед українських вчених.

Більшість дослідників, аналізуючи зміни у структурі аграрного виробництва, зосереджують свою увагу на галузевій структурі – виробництво рослинницької та тваринницької продукції сільського господарства [1-5].

Не менш популярним є підхід до класифікації аграрного виробництва за категоріями виробників та організаційно-правовими формами сільськогосподарських підприємств [6-9].

Проте спроби цілісного завершеного підходу до обґрунтування класифікаційних ознак структури вітчизняного аграрного виробництва зустрічаються рідко. У зв'язку з цим звертає на себе увагу дослідження Сави А. Учений пропонує наступну класифікацію аграрного виробництва:

- за формами власності на землю та майно: приватна, державна;

- за організаційно-правовими формами господарювання: фермерські господарства, господарські товариства, приватні та приватно-орендні підприємства, сільськогосподарські виробничі кооперативи, державні підприємства, інші форми господарювання;

- за категоріями виробників: сільськогосподарські підприємства та господарства населення [10].

Лопатинський Ю. М., досліджуючи особливості трансформації структури аграрного сектору економіки України, також пропонує відповідні класифікаційні ознаки:

- за категоріями виробників: сільськогосподарські підприємства та господарства населення;

- за розміром сільськогосподарських підприємств: перша група - великі й середні, друга група – малі;

- за формами власності: перша група – господарства населення, фермерські господарства, приватні підприємства; друга група – суб'єкти кооперативного та корпоративного типу; третя група – державні підприємства; четверта група – формування на основі змішаної власності [11].

Іще в одному із своїх досліджень, Лопатинський Ю.М., в якості класифікаційної ознаки структури аграрного сектору економіки, виділяє галузеву ознаку – виробництво рослинницької та тваринницької продукції [12].

Узагальнюючи наявний теоретико-методичний базис обґрунтування структурних пропорцій вітчизняного аграрного виробництва, вважаємо за можливе проводити дослідження відповідної структури за такими ознаками:

- за галузями сільськогосподарського виробництва;

- за категоріями виробників;

- за розмірами сільськогосподарських підприємств;

- за організаційно-правовими формами сільськогосподарських підприємств.

Формулювання цілей статті полягає у визначенні можливих векторів зміни структурних пропозицій вітчизняного аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу досліджень. Галузева структура вітчизняного аграрного виробництва є величиною надзвичайно мінливою – почавши змінюватися на початку реформування, вона не припиняла цей процес впродовж усієї новітньої історії аж до звітнього періоду (рис. 1).

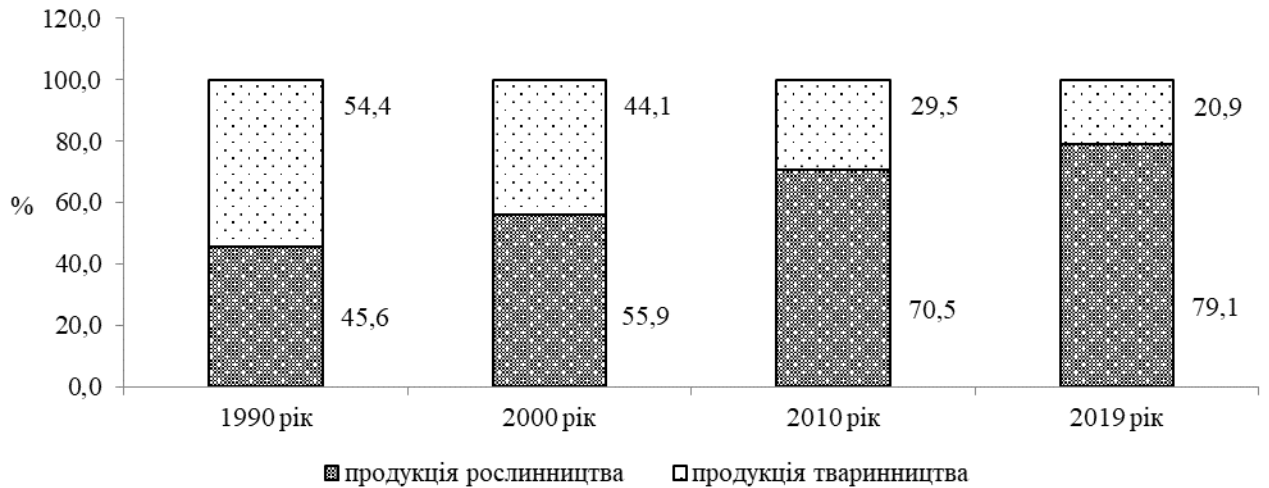

Рис. 1. Частка рослинницької та тваринницької продукції в структурі валової продукції сільського господарства України (у постійних цінах), % [13, 14]

Як бачимо, якщо на початку аналізованого періоду вартісна величина тваринницької продукції в структурі валової продукції сільського господарства майже на 10 в.п. перевищувала аналогічний показник по рослинницькій продукції, то за останніх 29 років вона скоротилася у 2,6 рази – до 20,9 %, і продовжує скорочуватися.

Зміна відносних показників галузевої структури вітчизняного аграрного виробництва є своєрідним віддзеркаленням змін в абсолютних обсягах виробництва відповідної продукції (рис. 2).

Аналіз на основі ланцюгових індексів показує, що в 2019 р. усіма категоріями сільськогосподарських виробників України вироблено рослинницької продукції на 32,2 % більше, ніж в еталонному 1990 р. Власне, рівень виробництва рослинницької продукції 1990 р. був перевершений ще в 2011 р. На сьогоднішній день обсяги виробництва рослинницької продукції перевищують докризовий рівень у 1,4 рази.

Натомість, в тваринництві досі триває криза. В 2019 р. усіма категоріями сільськогосподарських виробників України вироблено тваринницької продукції на рівні 52,9 % від показника 1990 р. Відносне збільшення виробництва тваринницької продукції тривало з 2000 по 2013 р., коли було досягнуто 56,1 % від показника 1990 р. З 2014 р. по звітний період у тваринницьких галузях відновився кризовий рецидив.

Рис. 2. Індекси реальних обсягів виробництва продукції рослинництва і тваринництва усіма категоріями виробників України, у % до 1990р.[15, 16]

Майже дворазове падіння обсягів виробництва тваринницької продукції в сільському господарстві є головною причиною дефіциту кінцевих продуктів харчування тваринного походження. Ознакою дефіциту є прискорене зростання індексу споживчих продовольчих цін відповідних товарів. Так, м'ясні та молочні продукти на внутрішньому ринку України входять до п'ятірки базових продуктів продовольчого кошику, що демонструють найвищі темпи приросту роздрібних цін [17].

В період з 1990 по 2019 р. відбулися кардинальні зміни у структурі аграрного виробництва за категоріями виробників (табл. 1).

У дореформений період 75% рослинницької і 65% тваринницької продукції вироблялося сільськогосподарськими підприємствами. В період з 2000 по 2005рр. зафіксовано найнижчі показники частки сільськогосподарських підприємств у виробництві рослинницької та тваринницької продукції – 40 та 25-30% відповідно. Починаючи з 2006р., суспільний сектор почав поступово відновлювати втрачені під час кризи позиції. Наприклад, в 2019р. на його частку уже припадало 69,9% рослинницької та 51,3% тваринницької продукції. Однак, як бачимо фактичного значення досліджуваних показників на рівні дореформеного періоду досі не досягнуто.

1. Структура виробництва сільськогосподарської продукції за категоріями виробників України, % [13-15, 18, 19]

Вид продукції	Категорія виробників	1990р.	В середньому за період		
			2004-2008 рр.	2009-2013 рр.	2014-2019 рр.
Продукція рослинництва	сільськогосподарські підприємства	75,0	42,9	57,2	66,7
	господарства населення	25,0	57,1	42,8	33,3
Продукція тваринництва	сільськогосподарські підприємства	64,8	34,4	40,6	48,2
	господарства населення	35,2	65,6	59,4	51,8

Треба віддати належне господарствам населення – не зважаючи на низьку продуктивність праці та якість продукції, високий рівень затрат виробництва та використання переважно архаїчних технологій, в найважчий для економіки період вони забезпечували і продовжують забезпечувати внутрішні продовольчі потреби у найважливіших продуктах харчування – молочних продуктах, яловичині, свинині, картоплі, овочах і фруктах і т.д. Проте, однією із найбільш актуальних вад дрібнотоварного виробництва в господарствах населення є низька якість продукції. Особливо критичною ця проблема є стосовно тваринницької сировини – молока та м'яса тварин подвірного забою. Вступаючи в СОТ, Україна, в рамках імплементації в національне законодавство міжнародних норм безпечності та якості, взяла на себе зобов'язання заборонити реалізацію молокосировини за технологією ручного доїння та м'яса тварин подвірного забою. Тому актуальною є проблема трансформації господарств населення у малі сільськогосподарські підприємства, які утримують худобу та забезпечують первинну заготівлю продукції відповідно міжнародних норм безпечності і якості.

Для аналізу структури аграрного виробництва за розміром підприємств у рослинництві, візьмемо виробництво найбільш популярної групи рослинницької продукції – зернових і зернобобових (табл. 2).

Як бачимо, самою чисельною групою підприємств за аналізованою ознакою є підприємства із площею землі до 100 га – 21160 одиниць. Проте, на їх частку припадає лише 4% валового збору зернових та зернобобових. І в даній групі фіксується найнижча продуктивність праці. Натомість остання група підприємств із площею землі понад 3000 га на кожне є

найменш чисельною – 508 одиниць, але їх частка у валовому зборі продукції – майже третина (28,7 %). І при цьому вони забезпечують найвищу продуктивність праці.

2. Групування підприємств за розмірами площі, з якої зібрано врожай зернових та зернобобових культур у 2019 р. [14]

Підприємства з площею, га	Кількість підприємств		Валовий збір		Урожайність, ц з 1 га
	одиниць	у % до загальної кількості	тис. т	у % до загального обсягу	
До 100,00	21160	61,0	2426,4	4,0	35,8
100,01-200,00	3665	10,6	2388,3	4,0	44,6
200,01-500,00	4095	11,8	6334,1	10,5	47,6
500,01-1000,00	2766	8,0	9941,4	16,1	50,3
1000,01-2000,00	1917	5,5	14031,0	23,4	52,7
2000,01-3000,00	562	1,6	7667,6	12,8	56,2
Більше 3000,00	508	1,5	17193,3	28,7	65,4

Причиною аналізованих відмінностей є доступ до ресурсів – капітальних, інтелектуальних, технологічних, земельних і т.д. Великі господарюючі суб'єкти мають достатньо ліквідності для впровадження прогресивних агротехнологій, сучасної техніки. Крім того, вони мають можливість економії на масштабі.

Однією із ключових суперечностей сучасного розвитку вітчизняного аграрного виробництва є прямопротилежні наслідки впливу великих організаційних формувань на виробництво різних видів рослинницької та тваринницької продукції. Економіка зернового виробництва, соняшнику, ріпаку і кользи покращується саме в рамках великотоварного виробництва. Натомість виробництво скотарської продукції, свинини, трудомістких видів рослинницької продукції (картопля, ягоди, плоди, виноград) зосереджено в малих організаційних формах, розвитку яких перешкоджає земельна політика великих організаційних форм, насамперед, агрохолдингів. Наприклад, в 2019р. 66,1% поголів'я великої рогатої худоби, в тому числі 75,5% корів, 42,4% свиней, 86% овець та кіз і т.д. утримувалося та вирощувалося в господарствах населення. Як справедливо відмічає Поважнюк С., триваючий спад поголів'я великої рогатої худоби, свиней, площ під багаторічними насадженнями є наслідком посилення спеціалізації вітчизняного агросектору на вирощуванні зерна та насіння

олійних. Одна з головних причин - укрупнення аграрних виробників. Сумарний земельний банк найбільших агрохолдингів з банком землі понад 10 тис. га зріс із 6,1 млн. га (32% посівної площі) у 2010 році до 7,3 млн. га (39% посівної площі) у 2016 році. Аграрні холдинги зацікавлені у виробництві значних обсягів товарного зерна та олійних культур, на які є постійний попит на світових ринках. Вирощування цих культур порівняно з овочівництвом, садівництвом і тваринництвом вимагає менше інвестицій і робочих рук, забезпечує швидший оборот капіталу [20].

Отже, одним із найбільш критичних моментів у розвитку вітчизняного аграрного виробництва є спад у виробництві трудомістких видів продукції через погіршення доступу малих та середніх організаційних форм до земельних ресурсів. Для вирішення даної проблеми на державному рівні необхідно запровадити ряд невідкладних заходів:

- ввести обмеження на граничний розмір земель сільськогосподарського призначення у користуванні, а у випадку запровадження вільної купівлі-продажу землі – у володінні;

- забезпечити переведення статей бюджетних видатків на розвиток тваринництва, садівництва та виноградарства у категорію захищених;

- передбачити такий розмір дотацій на розвиток тваринництва, садівництва та виноградарства, який би дозволяв виробникам даної продукції на рівних конкурувати за земельні ресурси із великими суб'єктами аграрного бізнесу.

Висновки. Актуальними класифікаційними ознаками структури вітчизняного аграрного виробництва є: за галузями сільськогосподарського виробництва; за категоріями виробників; за розмірами сільськогосподарських підприємств; за організаційно-правовими формами сільськогосподарських підприємств.

Частка тваринницької продукції в структурі валової продукції сільськогосподарства скоротилася з 54,4% у 1990р. до 20,9% у 2019р. і продовжує скорочуватися. Це головна причина дефіциту кінцевих продуктів харчування тваринного походження, зростання відповідних цін та скорочення економічної доступності продовольства для малозабезпечених верств населення.

Частка сільськогосподарських підприємств скоротилася із 75% рослинницької та 65% тваринницької продукції у 1990р. до 40 та 25-30% відповідно у 2000-2005рр. Починаючи із 2006р. показники суспільного сектору знову почали зростати досягнувши 70 і 51% відповідно в 2019р.

Однією із найбільших вад дрібнотоварного виробництва в господарствах населення є низька якість продукції, тому актуальною є

проблема трансформації господарств населення у малі сільськогосподарські підприємства, які утримують худобу та забезпечують первинну заготівлю продукції відповідно міжнародних норм безпечності і якості.

Великі сільськогосподарські підприємства забезпечують відносно найвищу економічну ефективність виробництва зернових та зернобобових і олійних культур.

Триваючий спад поголів'я великої рогатої худоби, свиней, площ під багаторічними насадженнями є наслідком посилення спеціалізації вітчизняного агросектору на вирощуванні зерна та насіння олійних. Одна з головних причин - укрупнення аграрних виробників та збільшення сумарного земельного банку у користуванні агрохолдингів.

Для покращення доступу малих та середніх організаційних форм до земельних ресурсів необхідно на державному рівні ввести обмеження на граничні розміри користування і володіння землями сільськогосподарського призначення, збільшити розміри дотацій та забезпечити переведення статей бюджетних видатків на розвиток тваринництва, садівництва та виноградарства у категорію захищених.

Бібліографічний список.

1. Домаскіна М.А., Ярижко К.В. Моделювання оптимальної структури виробництва аграрного підприємства в умовах погодного ризику [Електронний ресурс]. *Ефективна економіка*, 2015, №9. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4288>

2. Данько Ю.І. Формування конкурентної галузевої структури підприємства з врахуванням кон'юнктури на ринку агропродовольчої продукції [Електронний ресурс]. *Механізм регулювання економіки*, 2016, № 2. С. 51-59. Режим доступу: https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/articles/issue_29/YURIY_I_DANKOFormation_of_the_Competitive_Industry_Structure_of_the_Enterprise_Taking_into_Account_the_Situation_on_the_M.pdf

3. Ярмоленко Ю. Стан та тенденції розвитку аграрного виробництва в Україні [Електронний ресурс]. *Вісник АПСВТ*, 2017, №4. С. 47-58. Режим доступу: <https://www.researchgate.net/publication/323642482>

4. Цимбалюк І., Риковська Л. Теоретичний аналіз сутності та складників дефініції «аграрна сфера» [Електронний ресурс]. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 2017, №4. С. 13-19. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2017_4_4

5. Павленчик Н.Ф. Економічний розвиток аграрних підприємств на засадах диверсифікації їх діяльності. *Економіка АПК*, 2019, №2. С. 57-66. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201902057>
6. Мельник О.І. Вплив структури землезабезпеченості в аграрному секторі економіки України на конкурентоспроможність сільгоспвиробників [Електронний ресурс]. *Інвестиції: практика та досвід*, 2013, № 24. С. 130-136. Режим доступу: <http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/melnyk-4.pdf>
7. Стоянець Н.В. Розвиток малих форм господарювання як запорука сталого розвитку аграрної економіки [Електронний ресурс]. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*, 2018, Серія: «Економічні науки», № 1(9). С. 46-53. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2018_1_9
8. Лагодієнко В.В. Особливості сталого розвитку агропродовольчої сфери Причорноморського регіону. *Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, Одеса, 11-13 жовтня 2018 р.* Одеса: ОНАХТ, 2018. С. 135-137.
9. Іванченко В.О. Організаційно-економічні особливості функціонування підприємництва в сільському господарстві. *Економіка АПК*, 2020, № 5. С. 56. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202005056>
10. Сава А. Оцінка структурних змін в аграрному виробництві регіону за роки економічних трансформацій [Електронний ресурс]. *Міжнародний збірник наукових праць «Економічний дискурс»*, 2015, випуск 4. С. 68-80. Режим доступу: <http://ed.pdatu.edu.ua/article/viewFile/128502/123590>
11. Лопатинський Ю.М., Мельник О.І. Особливості трансформації структури аграрного сектора економіки України [Електронний ресурс]. *Агросвіт*, 2013, №18. С. 3-10. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2013_18_2
12. Лагодієнко В.В., Чайковська М.А., Лагодієнко В.В. Сталий розвиток агропродовольчої сфери Причорноморського регіону. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3 . № 4. С. 93-101
13. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2008». К.: Державний комітет статистики України, 2009. 361с.
14. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2019». К.: Державна служба статистики України, 2020. 230с.
15. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2018». К.: Державна служба статистики України, 2019. 235с.
16. Індеси сільськогосподарської продукції (1991-2019) [Електронний ресурс]. Режим доступу:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/sg/sg_rik/arch_iosv.htm

17. Індеси споживчих цін на товари та послуги (до попереднього місяця) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/ct/is_c/arh_isc/arh_iscm10_u.html

18. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2011». К.: Державна служба статистики України, 2012. 376с.

19. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2014». К.: Державна служба статистики України, 2015. 379с.

20. Поважнюк С. Аграрна супер-країна чи ілюзія зростання [Електронний ресурс]. *Економічна правда*, 31 липня 2017, 10:00. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2017/07/31/627430/>

References.

1. Domaskina M.A., Yaryzhko K.V. Modeliuvannya optymalnoi struktury vyrobnytstva ahrarnoho pidpriemstva v umovakh pohodnoho ryzyku. [Simulation of optimal structure of production of the agricultural enterprise in weather risk]. *Efektivna ekonomika*, No9. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4288> [in Ukr.]

2. Danko Yu.I. Formuvannya konkurentnoi haluzevoi struktury pidpriemstva z vrakhuvanniam koniunktury na rynku ahroprodovolchoi produktsii. [Formation of the competitive industry structure of the enterprise taking into account the situation on the market of agricultural and food products]. *Mechanism of Economic Regulation*, No2, 51-59. Retrieved from https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/articles/issue_29/YURIY_I_DANKOFormation_of_the_Competitive_Industry_Structure_of_the_Enterprise_Taking_into_Account_the_Situation_on_the_M.pdf [in Ukr.]

3. Yarmolenko Yu. Stan ta tendentsii rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva v Ukraini. [State-of-art and trends of agricultural production in Ukraine]. *Journal of ALSRT*, No4, 47-58. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/323642482> [in Ukr.]

4. Tsymbaliuk I., Rykovska L. Teoretychnyi analiz sutnosti ta skladnykiv definitsii «ahrarna sfera». [Theoretical analysis of the essence and constituent definitions of «agrarian sphere»]. *Economic journal of Lesia Ukrainka Eastern European National University*, No4, 13-19. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2017_4_4 [in Ukr.]

5. Pavlenchyk N.F. Ekonomichnyi rozvytok ahrarnykh pidpriemstv na zasadakh dyversyfikatsii yikh diialnosti. [Economic development of agrarian enterprises on basis of diversification of its activities]. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, No2, 57-66. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201902057> [in Ukr.]

6. Melnyk O.I. Vplyv struktury zemlezabezpechenosti v ahrarnomu sektori ekonomiky. [Ukrainy na konkurentospromozhnist silhospvyrobnykiv]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid, No 24*, 130-136. Retrieved from <http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/melnyk-4.pdf> [in Ukr.]

7. Stoianets N.V. Rozvytok malykh form hospodariuvannia yak zaporuka staloho rozvytku ahrarnoi ekonomiky. [The development of small forms of management as a guarantee of sustainable development of the agrarian economy]. *International scientific journal "Internauka", Economic Sciences Series, No1(9)*, 46-53. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2018_1_9 [in Ukr.]

8. Lahodiienko V.V. Osoblyvosti staloho rozvytku ahroprodovolchoi sfery Prychornomorskoho rehionu. [Features of sustainable development of the agro-food sector of the Black Sea region], *VI International conferences "Aspects of economic and social development of Ukraine at the beginning of the 21st century"*. Odesa, Ukraine: ONAFT. [in Ukr.]

9. Ivanchenko V.O. Orhanizatsiino-ekonomichni osoblyvosti funktsionuvannia pidpriemnytstva v silskomu hospodarstvi. [Organizational and economic features of functioning of entrepreneurship in agriculture]. *The Economy of Agro-Industrial Complex, No5*, 56. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202005056> [in Ukr.]

10. Sava A. Otsinka strukturykh zmin v ahrarnomu vyrobnytstvi rehionu za roky ekonomichnykh transformatsii. [Evaluation of structural changes in agricultural production of region during the years of economic transformations]. *International collection of scientific papers "The economic discourse", Issue 4*, 68-80. Retrieved from <http://ed.pdatu.edu.ua/article/viewFile/128502/123590> [in Ukr.]

11. Lopatynskiy Yu.M., Melnyk O.I. Osoblyvosti transformatsii struktury ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy. [Peculiarities of Ukraine agrarian structure transformation]. *Ahrosvit, No18*, 3-10. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2013_18_2 [in Ukr.]

12. Lagodiienko V.V., Tchaikovskiy M.A., Lagodiienko V.V. Stalyy rozvytok ahroprodovol'choyi sfery Prychornomors'koho rehionu. [Sustainable development of the agri-food sector of the Black Sea region]. *Ukrainian Journal of Applied Economics*. 2018. Volume 3. № 4. pp. 93-101 [in Ukr.]

13. Statystychnyi zbirnyk «Silske hospodarstvo Ukrainy 2008». [Statistical yearbook «Agriculture of Ukraine 2008»] (2009). Kyiv: State statistics committee of Ukraine. [in Ukr.]

14. Statystychnyi zbirnyk «Silske hospodarstvo Ukrainy 2019». [Statistical yearbook «Agriculture of Ukraine 2019»] (2020). Kyiv: State statistics service of Ukraine. [in Ukr.]

15. Statystychnyi zbirnyk «Silske gospodarstvo Ukrainy 2018». [Statistical yearbook «Agriculture of Ukraine 2018»] (2019). Kyiv: State statistics service of Ukraine. [in Ukr.]

16. Indeksy silskohospodarskoi produktsii. [Indices of agricultural products] [Electronic resource]. Access mode: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/sg/sg_rik/arch_iosv.htm

17. Indeksy spozhyvchykh tsin na tovary ta posluhy (do poperednoho misiatsia). [Consumer price indices for goods and services (up to the previous month)] [Electronic resource]. Access mode: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/ct/is_c/arh_isc/arh_iscm10_u.html

18. Statystychnyi zbirnyk «Silske gospodarstvo Ukrainy 2011». [Statistical collection "Agriculture of Ukraine 2011"]. К .: State Statistics Service of Ukraine, 2012. 376p.

19. Statystychnyi zbirnyk «Silske gospodarstvo Ukrainy 2014». [Statistical collection "Agriculture of Ukraine 2014"]. К .: State Statistics Service of Ukraine, 2015. 379p.

20. Povazhniuk S. Ahrarna super-kraina chy iliuziia zrostannia. [Agrarian super-country or the illusion of growth] [Electronic resource]. Economic truth, July 31, 2017, 10:00. Access mode: <https://www.althoughda.com.ua/columns/2017/07/31/627430/>

Е.В. Довгаль, Е.Б. Козак. Изменение структурных пропорций отечественного аграрного производства: состояние, причины, последствия. В статье исследуется структура украинского аграрного производства. Указывается на более чем двукратное сокращение доли животноводческой продукции. Отмечается восстановление роли общественного сектора в производстве растениеводческой и животноводческой продукции. Отмечается, что актуальным недостатком производства в хозяйствах населения является низкое качество продукции. Делается предположение, что спад производства в животноводстве и садоводстве является следствием усиления специализации отечественного агросектора на выращивании зерна и семян масличных. Причиной этого называется укрупнения аграрных производителей и увеличение суммарного земельного банка в обращении агрохолдингов. Обосновывается перечень неотложных мер для улучшения доступа малых и средних организационных форм к земельным ресурсам.

Ключевые слова: структура производства, растениеводство, животноводство, сельскохозяйственные предприятия, хозяйства населения, большие, средние, малые, агрохолдинги, земельные ресурсы.

O.V. Dovgal, K.B. Kozak Changes in the structural proportions of domestic agricultural production: state, causes, consequences

Actual classification features of the structure of domestic agricultural production are: by branches of agricultural production; by manufacturer category; by the size of agricultural enterprises; by organizational and legal forms of agricultural enterprises.

The share of livestock production in the structure of gross agricultural output decreased from 54.4% in 1990. up to 20.9% in 2019r. and continues to decline. This is the main reason for the shortage of final food products of animal origin, an increase in the corresponding prices and a decrease in the economic availability of food for the poor.

The share of agricultural enterprises declined from 75 % of crop and 65 % of livestock production in 1990. up to 40 and 25-30 %, respectively, in 2000-2005. Since 2006 public sector indicators began to grow again, reaching 70 and 51 %, respectively, in 2019.

One of the biggest disadvantages of small-scale production in households is the low quality of products. Therefore, the problem of transforming households of the population into small agricultural enterprises containing farm animals and providing primary procurement of products in accordance with international safety and quality standards is urgent.

Large agricultural enterprises provide the relatively highest economic efficiency in the production of cereals, legumes and oilseeds.

The continuing decline in the number of cattle, pigs, and areas under perennial plantings is a consequence of the increased specialization of the domestic agricultural sector in growing grain and oilseeds. One of the main reasons is the consolidation of agricultural producers and the increase in the total land bank in circulation of agricultural holdings.

To improve the access of small and medium-sized organizational forms to land resources, it is necessary at the state level to introduce restrictions on the maximum size of the use and ownership of agricultural land, increase the amount of subsidies and ensure the transfer of budget expenditures on the development of livestock, horticulture and viticulture to the category of protected ones.

Key words: structure of production, crop production, animal husbandry, agricultural enterprises, households, large, medium, small, agricultural holdings, land resources.

Стаття надійшла до редакції: 16.09.2020 р.